

KÖSZÖNTÉS

Kornyané Szoboszlay Ágnes 70 éves

Tanszékünk hagyományai szerint mindig megemlékezünk oktatóink 70. születésnapjáról. Most, hogy Kornyané Szoboszlay Ágnes is elérte ezt az évfordulót, ez visszatekintésre készít bennünket.

Kornyané Szoboszlay Ágnes a Borsod megyei Felsőnyáradon született, és a sárospataki gimnáziumi évek után 1956-ban került a Kossuth Lajos Tudományegyetemre, ahol 1961-ben szerzett magyar–történelem szakos középiskolai tanári diplomát. Rövid sárospataki tanárság után, 1963-tól nyugdíjazásáig tanszékünkön stilisztikát és leíró nyelvészeti tárgyakat — hangtant, szófaj-, alak- és mondattant, főkollégiumként jelentéstant — oktatott. Kivette részét a magyar és pszichológia szakos külföldiek (kubaiak, laosziak, vietnamiak) magyaroktatásából. Éveken át tanított a Debreceni Nyári Egyetemen. Külföldi tartózkodásai alatt Berlinben a Volkshochschule, Finnországban a Munkás- és Népfőiskola keretében három városban (Jyväskylä, Kuopio, Pieksämäki) vezetett magyar kurzusokat. 1971-ben adjunktussá nevezték ki, 1997-ben PhD fokozatot szerzett. Az 1994–95-ös tanévtől 2004 júniusáig a Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének oktatója volt.

Debrecenben indult el a tudományos pályája, amely összefüggött oktatási feladataival, így kezdetben nyelvjárás-kutatási és névtani problémák foglalkoztatták, majd a stilisztika oktatási feladatai hatására érdeklődése a stíluseszközök vizsgálata, a névtan stilisztikája, az írói névadás, a stilisztika és a jelentéstan háttérterülete felé fordult.

A KLTE-n szerzett 1969-ben bölcsészdoktori oklevelet azzal az értekezésével, amely „A szemléletesség eszközei Németh László nyelvében” címmel a Nyelvtudományi Értekezések 77. számaként jelent meg 1972-ben. Ez a mű tudományos alaposággal tárgyalja a szemléletesség szokásos elemeit: a szóképeket és a szemléletesség egyéb módjai csoportjába felvett nyelvi-stiláris eszközöket (a hasonlatot, a víziót, a részletezést, a felsorolást, az állandósult szókapcsolatokat, a körülírást, a szókincset és a látható nyelvet). Ebben a munkában összefonódik a Né-

meth László-i nyelvhez való vonzódás és a szerző tudományosságának egyik fontos területe: a stilsztika. Vallomása szerint kutató kedvét az ébresztette fel, hogy Németh László „nyelvébe a kifejező eszközök olyan természetesen illeszkednek bele, hogy — mint a levegőt az ember maga körül — észre sem vesszük. Ezt az észrevétlenséget, természetességet tartom az írói nyelv legnagyobb erényének” (3). Mivel kolléganőnk a szemléletességet érzi a Németh László-i nyelv legsajátosabb jellemzőjének, ezért ezek megjelenési módjait az író három jelentős regényében: a Gyászbán, az Iszonyban és az Irgalomban vizsgálja, és közben fontos elvi megállapításokat tesz. Ilyen a következő is: „A szókép nemcsak stilsztikai kategória, hanem a nyelvteremtés fontos eszköze, szerepet játszik a mindennapi beszéd szemléletességének kialakításában is” (11).

Kornyané Szoboszlay Ágnes kutató kedvét ezenkívül is sok tanulmány írására készítette az egyik legkiválóbb magyar regényíró, Németh László nyelvészete iránti érdeklődése, különös tekintettel a prózairói plasztikusság, tömörség és kifejezőerő vizsgálatára: „A szóképek grammatikája Németh László nyelvében” (1980), „Szerkesztési sajátosságok Németh László nyelvében” (1988), „Vizsgálódások Németh László metaforái körül” (2001), „»Író is úgy lettem, hogy Szilasbalhás kiszólt belőlem.« Németh László indulása a Nyugatban” (2008). A Németh László-i stílus és nyelv kutatása azért is jelentős, mert az irodalmi elemzések mellett — néhány fontos kivételtől eltekintve — ez a terület szinte érintetlen volt.

Kolléganőnk tudományos működésének másik meghatározó területe a névtan, a névadás problémája, különösen az irodalmi névadás. Az ilyen tárgyú publikációinak egy része is az érdeklődését leginkább felkeltő író műveihez kapcsolódik: „A tulajdonnevek Németh László drámáiban” (1971), „Nevék bűvőpatakja. Vizsgálódások Németh László írói névadása körül” (1995), „Tulajdonnevek Németh László regényeiben és társadalmi drámáiban” (1995), „Játék a nevekkal (Németh László névadási indítékairól)” (1997), „A tulajdonnév hiányáról Németh László irodalmi (írói) névadása ürügyén” (1999), „Németh László névvilága” (2002). De ezenkívül még több érdekes névtani kérdést is tárgyal a „Realitás és fikció az írói-irodalmi névadásban” (1992), a „Nevék emléke — emlékek neve” (1999), a „Három műben három nővér” (2000), a „László, Laci, lacibetyár” (2000), „A *-ka*, *-ke* (becéző) képző egy sajátos szerepéről a szépirodalmi tulajdonnév-használatban” (2004), „A baba neve — Hogyan szólítjuk meg a játékbaát?” (2004) és az „Ötszáz baba nevéről” (2005) című írásaiban.

Kolléganőnk életében és tudományos munkásságában is meghatározó szerepet tölt be a szülőfalu, Felsőnyárad, hiszen minden nyelvjárási témájú írása felsőnyáradai indíttatású: „Felsőnyárad földrajzi nevei” (1964), „Ragadványnevek Felsőnyáradon” (1965), a „*Jancsika* és *Juliska*. Felsőnyáradai keresztnévvaltozatok az 1940-es és 50-es évek fordulóján” (2003), „Néhány nyelvjárási jelenség a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Felsőnyárad nyelvhasználatában. Kézműves dialektológia” (2007), az emlékkötetekben megjelenő tisztelgő írásainak egy része is

innen táplálkozik. 2000-ben jelent meg szerkesztésében „A mi falunk — Felsőnyárad” című sokoldalú kötete. Ezzel tisztelgett szülőfaluja hétszáz éves évfordulóján. 1999 és 2007 között hat terjedelmes nyelvjárási szövegközlést publikált olyan területről, Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből, Felsőnyáradról, a keleti palóc területről, amely eddig nem keltette fel a nyelvjáráskutatás érdeklődését (Kenyér sütés Felsőnyáradon, ill. Felsőkelecsényben. 1999; Szerteágazó beszélgetés családról, életről, halálról. 2001; Ablonczy Bálint beszél hadifogságáról és hazatéréséről. 2002; Kun Lászlóné Kun Piroska beszél a családjáról és a disznóölésről. 2002; Kézimunka, szövés-fonás, stafirung, környezet. 2005; Bányamunka, katonáskodás, nyugdíjas kor. 2007). Volt, hogy könyvismertetésre is azért vállalkozott, mert a téma miatt falujáról is volt mondanivalója (Domonkosi Ágnes: Megszólítások és a beszédpartnerre utaló elemek nyelvhasználatunkban. 2002). A dialektológiai szimpoziumokon tartott előadásai is erről a vidékről merítik témájukat, de elvi kérdéseket is érintenek: „Egy folyamatban levő nyelvjárásgyűjtő munka okairól és hasznáról” (1996), „Miért, milyen eredmény reményében érdemes egy falu nyelvjárását vizsgálni?” (2002).

Kornyáné Szoboszlay Ágnes aktív és szorgalmas alkotó tagja volt a Szathmári István által vezetett, az ELTE mellett működő Stíluskutató csoportnak 1990-től annak megszűntéig. Az ott végzett kutatáshoz kapcsolódik több kitűnő elemzése, például a „Nyelvi–stilisztikai megjegyzések Kós Károlyról és a *Varjunemzettség-ről*” (1998), amely a „Stilisztika és gyakorlat” című kötetben jelent meg, „Az alakzat az archaizálás szolgálatában Kós Károly *Az országépítő* című regényében” (2003), amely „A retorikai-stilisztikai alakzatok világa” konferencia-előadásokat közreadó kötetben látott napvilágot. A csoportban végzett munkájához és a névtani kutatásaihoz egyaránt kapcsolódik az a saját maga által egyik legfontosabbnak tartott módszertani kísérlete, amelyben az írói névadás egyedeit a Károly Sándor által felállított jelentéstani keretben és rendszerben vizsgálta Németh László Gyász című regényében („...én az Örsike nénéd vagyok...”. 1998). Négy lexikoncikk kidolgozásával is (antonomázia, epitheton, mezozeugma, közölés) beletartozik az „Alakzatlexikon” (2008) szerzőgárdájába.

Sok esetben vett részt kolléganőnk tudományos konferenciákon előadással a Szathmári István által szervezett stíluskutatói bemutatókon, az ünnepi évfordulókhoz kötődő, stilisztikai tárgyú Kossuth (2002), József Attila (2005) és a Nyugat (2008) debreceni emlékülésein és a MANYE konferenciákon (ötször, 1996-ban Nyíregyházán előadással is). A „Magyar Nyelvészek Nemzetközi Kongresszusá”-n minden alkalommal (ötször) előadóként is szerepelt; a „Nemzetközi Finnugor Kongresszus”-on ötször volt résztvevő, és 1985-ben Sziktivkarban, 1995-ben Jyväskyläben és 2000-ben Tartuban előadással is; a „Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus”-on hatszor vett részt (2001-ben Jyväskyläben előadással). Számos névtani alkalom közreműködője volt: részt vett előadással 1982-ben Lipcsében a „XV. Nemzetközi Névtani Kongresszuson” (Literarische

Namengebung bei dem ungarischen Schriftsteller László Németh), majd 1984-ben a „XVI. Nemzetközi Névtani Kongresszus”-on, 1993-ban és 2003-ban „Névtani Tanácskozás”-on Jászberényben, valamint „Névtani Konferenciá”-kon (1995-ben Miskolcon — szekcióelnökként — és 2007-ben Balatonszárszón) előadást tartott. „Anyanyelvi Konferenciá”-kon 1964-ben és 1968-ban vett részt, a „Dialektológiai Szimposium”-on Szombathelyen 2001-ben és 2006-ban előadóként is. „A metafora grammatikája és stilisztikája” konferencián Miskolcon előadó és szekcióelnök is volt (2000).

Elsők között írt német nyelvű ismertetést a FUF-ban a „Magyar Nyelvjárások Atlasza” I. kötetéről (1970). Szívesen adott hírt kollégái munkájáról (Hajdú Mihály: Magyar becézőnevek. 1975; B. Gergely Piroska: A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere. 1980; Kálnási Árpád: A fehérgyarmati járás földrajzi nevei. 1984; Uő: Népi beszélgetések Szatmárból. 1996; Bura László: Öt évszázad utcanévei. 2007).

A tájszótárak ismertetésével határozott célja volt: tapasztalatok gyűjtése (Két székely szótár. 1992; Hegedűs Attila: Kisémedi tájszótár. 1993; Nyúl község nyelvkinccse. 1995; Megjelent a debreceni Cívis szótár. 2006; Balogh Lajos: Büki tájszótár. 2006). A Stíluskutató csoport tevékenységéhez fűződik „A stilisztikai alakzatok rendszerezése” című kötetéről közölt recenziója (2006), de ismertetete a „IV. dialektológiai szimpozium” munkáját is (2002).

Fontos külön kiemelni kolléganőnknek a finn nyelv iránt tanúsított érdeklődését. Fordításait meg is jelentette (például Kai Laitinen: Az erdőből a városba. 1975), sőt készített fordításokat a Magyar Rádió számára is. A finn nyelvet és kultúrát érintő kérdésekkel szintén foglalkozott (Das Vorkommen finnischer lexikalischer Elemente in der ungarischen Sprache. 1990; Templomos falu — kirkonykylä. 1989; Egy „finn” adalék a kétszáz éves magyar színjátszás történetéhez. 1991). Papp István „Unkarin kielen historia” című, csak finnül megjelent monográfiájának fordítása eddig még kéziratban maradt. A finn nyelv iránti érdeklődése betetőzését jelentette négyéves lektori tevékenysége a Jyväskyläi Egyetemen (1985–1989).

Kolléganőnk tudományos munkássága — ha csak a fontosabb területeket emeljük is ki — sokrétű. Az érdeklődése előterébe került stilisztika, névtan és dialektológia területén alapos vizsgálódásokat végzett, de nemegyszer elkalandozott más tudományterületekre is. Így írt szociolingvisztikai jellegű cikket is: „Emlékeim a kapcsolattartás nyelvi (és nem nyelvi) formáiról” (2003).

Kornyáné Szoboszlai Ágnes tanáregyéniségében a legmeghatározóbb az, hogy szabadon és élvezetesen, élményszerűen tud beszélni ízes palócos kiejtéssel. De tanáregyéniségét nemcsak az emlékezet tartja fenn, hanem egy kötet is, amelyet ő szerkesztett hallgatóinak az 1994-es „Írói-irodalmi névadás” című speciális kollégiumára készített írásaiból. Az így született, „»Megvolt a kereszteleő is«” című kiadvány (2000-ben a KLTE Magyar Nyelvtudományi Intézete Ki-

adványai 75. számú köteteként) nyolc magyar szakos egyetemista szemináriumi dolgozatát adja közre egy-egy Németh László-dráma névtani, főként személynévi vizsgálatáról, de nyilvánvalóan betekintést enged a tanárnő elmélyült téma- és szemináriumvezetői tevékenységébe is. Egyet lehet érteni kolléganőnknek az előszóban írt kötetértékelésével: „egyik [ti. dolgozat] sincs tanulság híján, hiszen legalább egy-egy gondolattal vagy ötlettel mindegyik hozzájárul a kutatás eredményességéhez”. Nyelvészeti könyvtárunk kéziratárának tanúsága szerint kolléganőnk tanítványai ezeken kívül is sokszor dolgoztak fel szépírói névanyagot szakdolgozatukban.

Kornyané Szoboszlay Ágnes többféle társadalmi munkát is végzett és végez: intézeti szakszervezeti bizalmi, majd főbizalmi volt; 1977 előtt éveken át ellátta a Magyar Nyelvtudományi Társaság debreceni csoportjában a titkári teendőket, a Magyar–Finn Baráti Társaságnak megalakulása óta tagja, sőt évek óta vezető-ségi tagja.

Visszatekintve tudományos munkásságára, ünnepeltünk úgy érzi, hogy sokat köszönhet oktatóinak, kollégáinak, különösen Papp Istvánnak, Kálmán Bélának és Szathmári Istvánnak. Finn- és németországi ösztöndíjai (1968, 1970, 1974, 1984, 1980), valamint elismerései (Miniszteri dicséret, 1986; A Suomi–Unkari Seura „Hopea neula” elismerés birtokosa, 1990; Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1995; Comenius Emlékérem, 2006) azt jelzik, hogy érdemes volt a segítségre, és felettesei el is ismerték munkásságát. Ma is tevékenyen dolgozik, sőt az utóbbi évtizedben, nyugdíjasként többet publikál, mint aktív tanársága idején.

Kornyané Szoboszlay Ágnesnek, a volt tanárnőnknek, kollégánknak születésnapja alkalmából jó egészségben eltöltendő hosszú életet kívánunk és azt, hogy a jövőben is legyen kedve munkálkodni a stilisztika, a névtan és a dialektológia területén, hiszen tudományos pályáját a 70. éve betöltésével nem tekintjük lezártnak.

SZIKSZAINÉ NAGY IRMA